

MEMORIAŁ

General Marii Wittek

FUNDACJA GENERAL ELŻBIETY ZAWACKIEJ
Archiwum i Muzeum Pomorskie Armii Krajowej
i Wojskowej Służby Polek
87-100 Toruń, ul. Podmurna 93, tel. 0048 56 65 22 186
e-mail: fapak@wp.pl; www.zawacka.pl

VM **POW**
WĘGRZYNOWSKA Anna

ps. "Karole Schulz"
"Amme Bomys'ume"
"Merie Dluske"

(1837 lub 1838 - 1920)

3075/WSK

SPIS ZAWARTOŚCI TECZKI — WĘGRZYŃSKA Amme

3075 | WSK

I/1. Relacja ✓ k. 16, s. 1-16

I/2. Dokumenty (sensu stricto) dotyczące osoby relatora ✓ k. 4, s. 1-4

I/3. Inne materiały dokumentacyjne dotyczące osoby relatora —

II. Materiały uzupełniające relację —

III/1 – Materiały dotyczące rodziny relatora ✓ k. 6, s. 1-6

III/2 – Materiały dotyczące ogólnie okresu sprzed 1939 r. —

III/3 – Materiały dotyczące ogólnie okresu okupacji (1939-1945) —

III/4 – Materiały dotyczące ogólnie okresu po 1945 r. —

III/5 – inne... —

IV. Korespondencja —

V. Nazwiskowe karty informacyjne ✓

VI. Fotografie ✓ pkt I/1 s. 1, 9

I/1 Relacja

- Biogram Anny Węgrzynowskiej oprac. przez M. Sulejā i W. Miszala, 2003, mps, kopia, k. 5, s. 1-5
- Biogram A. Węgrzynowskiej oprac. przez M. Sulejā i W. Miszala, [b.d.], mps, kopia, k. 3, s. 6-8
- Biogram A. Węgrzynowskiej oprac. przez M. Sulejā i W. Miszala, [b.d.], mps, kopia, k. 4, s. 9-12
- Biogram A. Węgrzynowskiej oprac. przez E. Skewskā, Toruń 2007, mps, kopia, k. 2, s. 13-14
- Biogram A. Węgrzynowskiej oprac. przez E. Zawackā, E. Skewskā i D. Kwamp do III t. Słownika kobiet odznaczonych VM, [b.d.], mps, kopia, k. 2, s. 15-16

Przyjeleń M. Sulej i W. Misztel | l. dz. 1754 | WSK-412/27/ | I/1/1

Anna WĘGRZYNOWSKA - MS 11.11.03

Urodziła się 18 maja 1899 r. w Odessie. Jej ojciec Bronisław, siostrzeniec gen. Józefa Sowińskiego, był kapitanem rosyjskiej, czarnomorskiej floty handlowej. Dziadek, Arkady Węgrzynowski, za udział w powstaniu styczniowym został na wiele lat zesłany na Syberię, a majątek jego uległ konfiskacie. Matka, Maria z Millerów, posiadała własność ziemską koło Mersyny w Turcji.

Latem 1919 r. została członkinią KN III POW w Odessie pod ps. Maria Dłuska, Karla (Karol ?) Scholz. Wielokrotnie wykonywała najtrudniejsze zadania polegające na zatrudnianiu się w wojskowych instytucjach sowieckich i ukraińskich. W okresie 1919-1920 była jedną z kilku zaledwie wywiadowczyń POW w Odessie. Oprócz niej jeszcze Janina Holecka, Wiktoria Jokiszowa, Irena Rożałowska i Anna Scheitzowa. Gdy w styczniu 1920 r. Armia Ochotnicza gen. Denikina opuszczała południe Rosji i Odessę, a do miasta zbliżali się bolszewicy, mimo świadomości zagrożenia pięcioro powiaków zgłosiło chęć pozostania i dalszego działania. Byli to: Anna Węgrzynowska, Janina Holecka, Karol Łastowski, Konstanty Zalewski i Stefan Czarniecki. W tym okresie najważniejsze zadania wywiadowcze w Wydziale Wojskowym Komendy Okręgowej KN III POW w Odessie wykonywała właśnie Anna Węgrzynowska. Zajmowała się obserwacją działalności wywiadu rosyjskiego i niemieckiego na terenie Odessy. Prowadziła także komórkę paszportową, specjalizującą się w podrabianiu blankietów i pieczęci instytucji sowieckich. Latem 1920 r. pełniła funkcję kierowniczkę Wydziału Politycznego Okręgu. Mieszkała wtedy przy ul. Koblewskiej 13 jako Anna Borysowna, malarka portrecistka. 20 października 1920 r. została aresztowana przez CzeKa razem z matką, dwiema

siostrami, stryjem i wieloma innymi Polakami z Odessy. Aresztowania te były spowodowane przez prowokatora Wołkowa.

Zostali wtedy aresztowani także Karol Łastowski, komendant POW w Odessie, Janina Holecka i Konstanty Zalewski. Czeka posiadało niezbite dowody ich przynależności do POW. Kuszeni darowaniem życia i „lukratywnymi” propozycjami pracy w CzeKa, wielokrotnie torturowani, nie dali się złamać i nie udzielili w śledztwie żadnych informacji o odesskiej POW. **Anna Węgrzynowska i wszyscy jej współtowarzysze zostali rozstrzelani w nocy z 29 na 30 października 1920 r.**

Dekretem Naczelnika Państwa i Naczelnego Wodza z dnia 17 maja 1922 r. (Adj. Gen. L. 13391/VM) Anna Węgrzynowska została pośmiertnie odznaczona orderem Virtuti Militari V klasy (L.k. 7954).

W uzasadnieniu wniosku o nadanie jej pośmiertnie Orderu Virtuti Militari Henryk Józewski, b. Komendant Naczelny KN III POW pisał: *„Współpracowniczka placówki Odesskiej P.O.W ś.p. ob. Anna Węgrzynowska (Karol Scholz) odznaczyła się wybitną energią w czasie drugiej okupacji bolszewickiej miasta Odessy. W lecie 1919 r. od dnia 1.VII. rzeczywisty czynny członek P.O.W., wywiadowczyni o dużej inicjatywie i bezwzględnej odwadze. Przy każdej ze zmieniających się władz zajmowała zgodnie z potrzebą stanowiska w centralnych instytucjach wojskowych nieprzyjaciela (Armja Czerwona) względnie wojsk obserwowanych (Armja Denikina) dając ogromny zapas materiałów pierwszorzędnej wartości. Podczas ostatniej okupacji Odessy przez władze sowieckie naskutek własnego żądania pozostała na niebezpiecznej placówce, kierując się li tylko ideowymi względami, wierząc iż praca jej, aczkolwiek szczególnie przy bolszewikach z powodu bliskiego kontaktu uprzedniego ze Sztabem gen. Denikina ryzykowna i niebezpieczna, da pewne wartości przy ostatecznej akcji Wojsk Polskich na froncie sowieckim. W czasie naszej zwycięskiej ofensywy, jak również w czasie odwrotu Wojsk z Ukrainy, z niespożytą energią pracowała, przynosząc pożytek akcji wywiadowczej. Aresztowana w składzie placówki Odesskiej w październiku 1920 r., badana wielokrotnie, pod żadną z gróźb i tortur nie wydała tajemnic Jej powierzonych, pamiętając do ostatniej chwili o ciężącej na Niej odpowiedzialności, godnie poniosła śmierć w imię dobra Ojczyzny. Wobec powyższej nieskazitelnej pracy, pełnej trudu i bezwzględnej odwagi, wobec bohatersko poniesionej śmierci, jako żołnierz P.O.W na placówce – stawiam wniosek o odznaczenie ś.p. Ob. Anny Węgrzynowskiej orderem „Virtuti Militari” V klasy.”*

W dniu 9 października 1933 r. została pośmiertnie odznaczona także Krzyżem Niepodległości.

W życiorysie do kwestionariusza dla Kapituły Orderu Virtuti Militari jej brat Eugeniusz pisał w lutym 1937 r.: „*Śp. Anna Węgrzynowska była córką kapitana marynarki Bronisława Węgrzynowskiego i Marii z Millerów, było nas wszystkich pięcioro: 3 siostry i 2 braci. Śp. siostra Anna wychowana w tradycjach naszych, zdradzała od najmłodszych lat ogromne zainteresowanie do nauki, a w szczególności do rysunku tak dalece, że po ukończeniu gimnazjum śp. Rodzice oddali ją do szkoły malarstwa i rysunku, gdzie wykazała kolosalne zdolności i prawdziwy talent. Gdy podczas wojny zaczęły funkcjonować i w Odessie rozmaite polskie organizacje, natychmiast zaczęła z całym poświęceniem pracować w nich oddając się ostatecznie z całym poświęceniem pracy w P.O.W. Na jednym posiedzeniu bolszewików przeleżała pod stołem nakrytym długim sukniem, by tylko zdobyć potrzebne wiadomości Wydana w końcu przez prowokatora została wraz z całą rodziną aresztowana i wraz z całą rodziną rozstrzelana. Od naocznego świadka, śp. Julii Dłuskiej, siostry Matki, którą przy areszcie uratowało inne nazwisko w paru słowach opiszę ostatnie ich chwile: Gdy przyszli zbiry dla dokonania egzekucji wezwali pierwszą Annę by szła za nimi, Anna uklękła przed Matką prosząc o ostatnie błogosławieństwo wyszła rozstrzelali, następną wezwali drugą siostrę, ta klękła przed Matką, Matka ją błogosławi poszła rozstrzelali, wracając po trzecią siostrę i ta klękła Matka ją błogosławi wyszła rozstrzelali. Ostatnią wyprowadzili Matkę Tu trzeba dodać, że cała ta scena odbyła się bez jednej łzy szlochali tylko obecni współwięźniowie. Tegoż dnia rozstrzelali i naszego śp. stryja Klemensa Węgrzynowskiego. Ja niżej podpisany i brat mój Jerzy wówczas już służyliśmy w WP ochotnikami. Jako rysopis dodam: Ś.p. Siostra Anna była wiotką szczupłą małą szatynką o wielkiej urodzie. Jako charakter: wszystko dla innych nic dla siebie, to był jej zasadniczy rys charakteru. Zginęła jak żyła, oddając Ojczyźnie to co miała najdroższego – życie.*

Cześć Jej Pamięci !

brat Anny Węgrzynowskiej

em. por. 12 puł. ul. Podolskich”.

W miejscu przeznaczonym na fotografię Eugeniusz Węgrzynowski wpisał: „*Brak fotografii ponieważ po rozstrzelaniu Matki i trzech sióstr dom został rozgrabiony. Ojciec wtedy już nie żył. On i brat byli na wojnie.*”

Eugeniusz Węgrzynowski, starszy z braci Anny, (ur. 23.XII.1877 r.), był absolwentem Instytutu Agronomicznego w Taborze. W latach 1897-1899 odbył służbę wojskową w armii carskiej, w 24 Pułku Dragonów Łubińskich. Przed I wojną światową pracował jako administrator klucza Obodne dóbr hr. Zdzisława Grocholskiego w pow. winnickim na Podolu. W latach 1914-1917 służył ochotniczo jako podoficer w carskiej marynarce wojennej na Morzu Czarnym. Wstąpił do marynarki wojennej aby uniknąć udziału w bratobójczej walce z rodakami w austriackich i niemieckich mundurach. W 1917 r. był jednym z założycieli „Domu Polskiego” w Sewastopolu. W grudniu 1917 r. wstąpił do 7 pułku ułanów III Korpusu Polskiego. Dwukrotnie organizował polskie oddziały samoobrony w Niemirowie. Brał udział w wojnie z bolszewikami jako starszy wachmistrz 12 pułku ułanów. W 1921 r. ukończył CSK w Grudziądzu i został mianowany podporucznikiem, a w 1923 r. porucznikiem. W 1927 r. odszedł w stan spoczynku z opinią „wybitnego oficera szwadronu CKM”. W następnych latach był agronomelem w Hancewiczach w pow. Łuniniec. Pełnił także funkcję prezesa Związku Strzeleckiego w Hancewiczach.

Jerzy Węgrzynowski, młodszy z braci Anny, student Politechniki w Odessie, w czasie I wojny światowej służył w armii rosyjskiej jako oficer 776 szadryńskiego pułku piechoty na frontach rumuńskim i północno-zachodnim. W 1919 r. pełnił funkcję adiutanta Okręgu Odesskiego POW i oficera wywiadowczego prowadzącego działania przeciwko bolszewikom. W 1920 r. uczestniczył w wojnie z bolszewikami na froncie litewsko-białoruskim jako oficer 1 Polowego Dywizjonu Samochodowego. Ciężko ranny w lipcu 1920 r. do końca wojny przebywał w szpitalu w Poznaniu. Po wojnie, jako oficer POW, miał przyznaną osadę wojskową na Kresach Wschodnich. W latach 1921-1922 pracował jako urzędnik w Bydgoszczy, w biurze Towarzystwa Akcyjnego Papierni Wielkopolskiej. W 1923 r. wyjechał na stałe do Paryża, gdzie pracował w handlu i przemyśle. W dniu 11 listopada 1931 r. pisał do Kapituły Krzyża Walecznych: *„Opusciwszy Kraj od prawie dziesięciu lat, okoliczności tak się składały, że tylko obecnie mam możliwość doprowadzenia moich spraw do porządku. Niedawno dowiedziałem się tu we Francji z dzienników o Nabożeństwie Żałobnym za polaków wojskowych poległych w Odessie (między innymi moją siostrę Annę Węgrzynowską). W owych czasach byłem bliski do tych wydarzeń”*.

Obydwaj bracia upominali się o wydanie im jako jedynym najbliższym krewnym orderu Virtuti Militari nadanego ich siostrze Annie oraz dyplomu orderowego.

Źródła:

CAW, VM 47-3729; KN 9.X.1933 r. (Anna Węgrzynowska); ap 3331; odrzuc. 4.IV.1933 r. (Eugeniusz Węgrzynowski); ap 7018, 14885; prac. cyw. 759 (Jerzy Węgrzynowski); KN 9.X.1933 r. (Janina Holecka); GISZ (Biuro Kapituły Orderu VM), syg. I.302.17.58, k. 68, poz. 103 (śp. Węgrzynowska Maria!); POW-KN 3-443 (pismo Jerzego Węgrzynowskiego do MSWojsk. w sprawie orderu i dyplomu orderowego po siostrze Annie, kwit na podania o nadział ziemi na Kresach Wschodnich oficerów i szeregowców z POW na Wschodzie) – Dz. Pers. MSWojsk. Nr 1 z 4 stycznia 1923 r. – Peplowski A., Wywiad w wojnie polsko-bolszewickiej 1919-1920, s. 132, 135, 172, 185; Ziemiański I., Praca kobiet, s. 90, 100, 178-179, 211, 215, 219-220, 228.

Mirosław Sulej, Wiesław Misztal

Anna WĘGRZYNOWSKA

(1894 -)

POW

Urodzona 18 maja 1899r. w Odessie.

Członkini POW KN III w Odessie pod ps. Maria Dłuska. Aresztowana przez „Czeka” 20 października 1920r. została wraz z matką, siostrami i wieloma innymi członkami POW z Odessy rozstrzelana w nocy z 29 na 30 października 1920r.

Jej ojciec Bronisław, siostrzeniec gen. Józefa Sowińskiego, był kapitanem rosyjskiej, czarnomorskiej floty handlowej. Dziadek, Arkady Węgrzynowski, za udział w powstaniu styczniowym został na wiele lat zesłany na Syberię, a majątek jego uległ konfiskacie. Matka, Maria z Millerów, posiadała własność ziemską koło Mersyny w Turcji.

Dekretem Naczelnika Państwa i Naczelnego Wodza z dnia 17 maja 1922r. (Adj. Gen. L. 13391/VM) odznaczona pośmiertnie orderem Virtuti Militari V klasy (L.k. 7954).

W dniu 9 października 1933r. została pośmiertnie odznaczona także Krzyżem Niepodległości.

W zyciorysie do kwestionariusza dla Kapituły Orderu Virtuti Militari jej brat Eugeniusz pisał w lutym 1937r.: „*Śp. Anna Węgrzynowska była córką kapitana marynarki Bronisława Węgrzynowskiego i Marii z Millerów, było nas wszystkich pięcioro: 3 siostry i 2 braci. Śp. siostra Anna wychowana w tradycjach naszych, zdradzała od najmłodszych lat ogromne zainteresowanie do nauki, a w szczególności do rysunku tak dalece, że po ukończeniu gimnazjum śp. Rodzice oddali ją do szkoły malarstwa i rysunku, gdzie wykazała kolosalne zdolności i prawdziwy talent.*

Gdy podczas wojny zaczęły funkcjonować i w Odessie rozmaite polskie organizacje, natychmiast zaczęła z całym poświęceniem pracować w nich oddając się ostatecznie z całym poświęceniem pracy w P.O.W. Na jednym posiedzeniu bolszewików przeleżała pod stołem nakrytym długim sukniem, by tylko zdobyć potrzebne wiadomości Wydana w końcu przez prowokatora została wraz z całą rodziną aresztowana i wraz z całą rodziną rozstrzelana.

Od naocznego świadka, śp. Julii Dłuskiej, siostry Matki, którą przy areszcie uratowało inne nazwisko w paru słowach opiszę ostatnie ich chwile: Gdy przyszli zbiry dla dokonania egzekucji wezwali pierwszą Annę by szła za nimi, Anna uklęka przed Matką prosząc o ostatnie błogosławieństwo wyszła rozstrzelali, następną wezwali drugą siostrę, ta klęka przed Matką, Matka ją błogosławi poszła rozstrzelali, wracając po trzecią siostrę i ta klęka Matka ją błogosławi wyszła rozstrzelali. Ostatnią wyprowadzili Matkę Tu trzeba dodać, że cała ta scena odbyła się bez jednej łzy szlochali tylko obecni współwięźniowie. Tegoż dnia rozstrzelali i naszego śp. stryja Klemensa Węgrzynowskiego.

Ja niżej podpisany i brat mój Jerzy wówczas już służyliśmy w WP ochotnikami. Jako rysopis dodam: Ś.p. Siostra Anna była wiotką szczupłą małą szatynką o wielkiej urodzie. Jako charakter: wszystko dla innych nic dla siebie, to był jej zasadniczy rys charakteru. Zginęła jak żyła, oddając Ojczyźnie to co miała najdroższego – życie.

Cześć Jej Pamięci !

brat Anny Węgrzynowskiej

em. por. 12 puł. ul. Podolskich”.

W miejscu przeznaczonym na fotografię Eugeniusz Węgrzynowski wpisał: *„Brak fotografii ponieważ po rozstrzelaniu Matki i trzech siostr dom został rozgrabiony. Ojciec wtedy już nie żył. On i brat byli na wojnie.”*

Eugeniusz Węgrzynowski, starszy z braci Anny, (ur. 23.XII.1877r.), był absolwentem Instytutu Agronomicznego w Taborze. W latach 1897-1899 odbył służbę wojskową w armii carskiej, w 24 Pułku Dragonów Łubieńskich. Przed I wojną światową pracował jako administrator klucza Obodne dóbr hr. Zdzisława Grocholskiego w pow. winnickim na Podolu. W latach 1914-1917 służył ochotniczo jako podoficer w carskiej marynarce wojennej na Morzu Czarnym. Wstąpił do marynarki wojennej aby uniknąć udziału w bratobójczej walce z rodakami w austriackich i niemieckich mundurach. W 1917r. był jednym z założycieli „Domu Polskiego” w Sewastopolu. W grudniu 1917r. wstąpił do 7 pułku ułanów III Korpusu Polskiego. Dwukrotnie organizował polskie oddziały samoobrony w Niemirowie. Brał udział w wojnie z bolszewikami jako starszy wachmistrz 12 pułku ułanów. W 1921r. ukończył CSK w Grudziądzu i został mianowany podporucznikiem, a w 1923r. porucznikiem. W 1927r. odszedł w stan spoczynku z opinią „wybitnego oficera szwadronu CKM”. W następnych latach był agronomem w Hancewiczach w pow. Łuniniec. Pełnił także funkcję prezesa Związku Strzeleckiego w Hancewiczach.

Jerzy Węgrzynowski, młodszy z braci Anny, student Politechniki w Odessie, w czasie I wojny światowej służył w armii rosyjskiej jako oficer 776 szadryńskiego pułku piechoty na frontach rumuńskim i północno-zachodnim. W 1919r. pełnił funkcję adiutanta Okręgu Odesskiego POW i oficera wywiadowczego prowadzącego działania przeciwko bolszewikom. W 1920r. uczestniczył w wojnie z bolszewikami na froncie litewsko-białoruskim jako oficer 1 Polowego Dywizjonu Samochodowego. Ciężko ranny w lipcu 1920r. do końca wojny przebywał w szpitalu w Poznaniu. Po wojnie, jako oficer POW, miał przyznaną osadę wojskową na Kresach Wschodnich. W latach 1921-1922 pracował jako urzędnik w Bydgoszczy, w biurze Towarzystwa Akcyjnego Papierni Wielkopolskiej. W 1923r. wyjechał na stałe do Paryża, gdzie pracował w handlu i przemyśle. W dniu 11 listopada 1931r. pisał do Kapituły Krzyża Walecznych: *„Opuściwszy Kraj od prawie dziesięciu lat, okoliczności tak się składały, że tylko obecnie mam możliwość doprowadzenia moich spraw do porządku. Niedawno dowiedziałem się tu we Francji z dzienników o Nabożeństwie Żalobnym za polaków wojskowych poległych w Odessie (między innymi moją siostrę Annę Węgrzynowską). W owych czasach byłem bliski do tych wydarzeń”*.

Obydwaj bracia upominali się o wydanie im jako jedynym najbliższym krewnym orderu Virtuti Militari nadanego ich siostrze Annie oraz dyplomu orderowego.

Źródła:

CAW, sygn. POW-KN 3-443 (pismo Jerzego Węgrzynowskiego do MSWojsk. w sprawie orderu i dyplomu orderowego po siostrze Annie, kwit na podania o nadział ziemi na Kresach Wschodnich oficerów i szeregowców z POW na Wschodzie); VM 47-3729, KN 9.X.1933r. (Anna Węgrzynowska); ap 3331, odrzuc. 4.IV.1933r. (Eugeniusz Węgrzynowski); ap 7018, 14885, prac. cyw. 759 (Jerzy Węgrzynowski); KN 9.X.1933r. (Janina Holecka).

Anna WĘGRZYNOWSKA

Urodziła się 18 maja 1899 r. w Odessie. Jej ojciec Bronisław, siostrzeniec gen. Józefa Sowińskiego, był kapitanem rosyjskiej, czarnomorskiej floty handlowej. Dziadek, Arkady Węgrzynowski, za udział w powstaniu styczniowym został na wiele lat zesłany na Syberię, a majątek jego uległ konfiskacie. Matka, Maria z Millerów, posiadała własność ziemską koło Mersyny w Turcji.

Była członkinią KN III POW w Odessie pod ps. Maria Dłuska i Karol Scholz. W okresie 1919-1920 była jedną z kilku zaledwie wywiadowczyń POW w Odessie. Oprócz niej jeszcze Janina Holecka, Wiktoria Jokiszowa, Irena Rożałowska i Anna Scheitzowa. Gdy w styczniu 1920 r. Armia Ochotnicza gen. Denikina opuszczała południe Rosji i Odessę, a do miasta zbliżali się bolszewicy, mimo świadomości zagrożenia pięcioro peowiaków zgłosiło chęć pozostania i dalszego działania. Byli to: Anna Węgrzynowska, Janina Holecka, Karol Łastowski, Konstanty Zalewski i Stefan Czarniecki. W dniu 20 października 1920 r. została aresztowana przez Czecha razem z matką, dwiema siostrami, stryjem i wieloma innymi Polakami z Odessy. Aresztowania te były spowodowane przez prowokatora Wołkowa.

Zostali wtedy aresztowani także Karol Łastowski, komendant POW w Odessie, Janina Holecka i Konstanty Zalewski. Czecha posiadało niezbite dowody ich przynależności do POW. Kuszeni darowaniem życia i „lukratywnymi” propozycjami pracy w Czecha, wielokrotnie torturowani, nie dali się złamać i nie udzielili w śledztwie żadnych informacji o odesskiej POW. Zostali, tak samo jak Anna Węgrzynowska rozstrzelani w nocy z 29 na 30 października 1920 r.

Dekretem Naczelnika Państwa i Naczelnego Wodza z dnia 17 maja 1922 r. (Adj. Gen. L. 13391/VM) Anna Węgrzynowska została pośmiertnie odznaczona orderem Virtuti Militari V klasy (L.k. 7954).

W uzasadnieniu wniosku o nadanie jej pośmiertnie Orderu Virtuti Militari Henryk Józewski, b. Komendant Naczelny KN III POW pisał: „Współpracowniczka placówki Odesskiej P.O.W. ś.p. ob. Anna Węgrzynowska (Karol Scholz) odznaczyła się wybitną energią w czasie drugiej okupacji bolszewickiej miasta Odessy. W lecie 1919 r. od dnia 1.VII. rzeczywisty czynny członek P.O.W., wywiadowczyni o dużej inicjatywie i bezwzględnej odwadze. Przy każdej ze zmieniających się władz zajmowała zgodnie z potrzebą stanowiska w centralnych instytucjach wojskowych nieprzyjaciela (Armja Czerwona) względnie wojsk obserwowanych (Armja Denikina) dając ogromny zapas materiałów pierwszorzędnej wartości. Podczas ostatniej okupacji Odessy przez władze sowieckie naskutek własnego żądania pozostała na niebezpiecznej placówce, kierując się li tylko ideowymi względami, wierząc iż praca jej, aczkolwiek szczególnie przy bolszewikach z powodu bliskiego kontaktu uprzedniego ze Sztabem gen. Denikina ryzykowna i niebezpieczna, da pewne wartości przy ostatecznej akcji Wojsk Polskich na froncie sowieckim. W czasie naszej zwycięskiej ofensywy, jak również w czasie odwrotu Wojsk z Ukrainy, z niespożytą energią pracowała, przynosząc pożytek akcji wywiadowczej. Aresztowana w składzie placówki Odesskiej w październiku 1920 r., badana wielokrotnie, pod żadną z gróźb i tortur nie wydała tajemnic Jej powierzonych, pamiętając do ostatniej chwili o ciężkiej na Niej odpowiedzialności, godnie poniosła śmierć w imię dobra Ojczyzny. Wobec powyższej nieskazitelnej pracy, pełnej trudu i bezwzględnej odwagi, wobec bohatersko poniesionej śmierci, jako żołnierz P.O.W. na placówce – stawiam wniosek o odznaczenie ś.p. Ob. Anny Węgrzynowskiej orderem „Virtuti Militari” V klasy.”

W dniu 9 października 1933 r. została pośmiertnie odznaczona także Krzyżem Niepodległości.

W życiorysie do kwestionariusza dla Kapituły Orderu Virtuti Militari jej brat Eugeniusz pisał w lutym 1937 r.: „Śp. Anna Węgrzynowska była córką kapitana marynarki Bronisława Węgrzynowskiego i Marii z Millerów, było nas wszystkich pięcioro: 3 siostry i 2 braci. Śp. siostra Anna wychowana w tradycjach naszych, zdradzała od najmłodszych lat ogromne zainteresowanie do nauki, a w szczególności do rysunku tak dalece, że po ukończeniu gimnazjum śp. Rodzice oddali ją do szkoły malarstwa i rysunku, gdzie wykazała kolosalne zdolności i prawdziwy talent.

Gdy podczas wojny zaczęły funkcjonować i w Odessie rozmaite polskie organizacje, natychmiast zaczęła z całym poświęceniem pracować w nich oddając się ostatecznie z całym poświęceniem pracy w P.O.W. Na jednym posiedzeniu bolszewików przeleżała pod stołem nakrytym długim sukniem, by tylko zdobyć potrzebne wiadomości Wydana w końcu przez prowokatora została wraz z całą rodziną aresztowana i wraz z całą rodziną rozstrzelana.

Od naocznego świadka, śp. Julii Dłuskiej, siostry Matki, którą przy areszcie uratowało inne nazwisko w paru słowach opiszę ostatnie ich chwile: Gdy przyszli zbiry dla dokonania egzekucji wezwali pierwszą Annę by szła za nimi, Anna uknęła przed Matką prosząc o ostatnie błogosławieństwo wyszła rozstrzelali, następną wezwali drugą siostrę, ta knęła przed Matką, Matka ją błogosławi poszła rozstrzelali, wracając po trzecią siostrę i ta knęła Matka ją błogosławi wyszła rozstrzelali. Ostatnią wyprowadzili Matkę Tu trzeba dodać, że cała ta scena odbyła się bez jednej lzy szlochali tylko obecni współwięźniowie. Tegoż dnia rozstrzelali i naszego śp. stryja Klemensa Węgrzynowskiego.

Ja niżej podpisany i brat mój Jerzy wówczas już służyliśmy w WP ochotnikami. Jako rysopis dodam: Ś.p. Siostra Anna była wiotką szczupłą małą szatynką o wielkiej urodzie. Jako charakter: wszystko dla innych nic dla siebie, to był jej zasadniczy rys charakteru. Zginęła jak żyła, oddając Ojczyźnie to co miała najdroższego – życie.

Cześć Jej Pamięci !

brat Anny Węgrzynowskiej

em. por. 12 puł. ul. Podolskich”.

W miejscu przeznaczonym na fotografię Eugeniusz Węgrzynowski wpisał: „Brak fotografii ponieważ po rozstrzelaniu Matki i trzech sióstr dom został rozgrabiony. Ojciec wtedy już nie żył. On i brat byli na wojnie.”

Eugeniusz Węgrzynowski, starszy z braci Anny, (ur. 23.XII.1877 r.), był absolwentem Instytutu Agronomicznego w Taborze. W latach 1897-1899 odbył służbę wojskową w armii carskiej, w 24 Pułku Dragonów Łubińskich. Przed I wojną światową pracował jako administrator klucza Obodne dóbr hr. Zdzisława Grocholskiego w pow. winnickim na Podolu. W latach 1914-1917 służył ochotniczo jako podoficer w carskiej marynarce wojennej na Morzu Czarnym. Wstąpił do marynarki wojennej aby uniknąć udziału w bratobójczej walce z rodakami w austriackich i niemieckich mundurach. W 1917 r. był jednym z założycieli „Domu Polskiego” w Sewastopolu. W grudniu 1917 r. wstąpił

do 7 pułku ułanów III Korpusu Polskiego. Dwukrotnie organizował polskie oddziały samoobrony w Niemirowie. Brał udział w wojnie z bolszewikami jako starszy wachmistrz 12 pułku ułanów. W 1921 r. ukończył CSK w Grudziądzu i został mianowany podporucznikiem, a w 1923 r. porucznikiem. W 1927 r. odszedł w stan spoczynku z opinią „wybitnego oficera szwadronu CKM”. W następnych latach był agronomek w Hancewiczach w pow. Łuniniec. Pełnił także funkcję prezesa Związku Strzeleckiego w Hancewiczach.

Jerzy Węgrzynowski, młodszy z braci Anny, student Politechniki w Odessie, w czasie I wojny światowej służył w armii rosyjskiej jako oficer 776 szadryńskiego pułku piechoty na frontach rumuńskim i północno-zachodnim. W 1919 r. pełnił funkcję adiutanta Okręgu Odesskiego POW i oficera wywiadowczego prowadzącego działania przeciwko bolszewikom. W 1920 r. uczestniczył w wojnie z bolszewikami na froncie litewsko-białoruskim jako oficer 1 Polowego Dywizjonu Samochodowego. Ciężko ranny w lipcu 1920 r. do końca wojny przebywał w szpitalu w Poznaniu. Po wojnie, jako oficer POW, miał przyznaną osadę wojskową na Kresach Wschodnich. W latach 1921-1922 pracował jako urzędnik w Bydgoszczy, w biurze Towarzystwa Akcyjnego Papierni Wielkopolskiej. W 1923 r. wyjechał na stałe do Paryża, gdzie pracował w handlu i przemyśle. W dniu 11 listopada 1931 r. pisał do Kapituły Krzyża Walecznych: *„Opuściwszy Kraj od prawie dziesięciu lat, okoliczności tak się składały, że tylko obecnie mam możliwość doprowadzenia moich spraw do porządku. Niedawno dowiedziałem się tu we Francji z dzienników o Nabożeństwie Żałobnym za polaków wojskowych poległych w Odessie (między innymi moją siostrę Annę Węgrzynowską). W owych czasach byłem bliski do tych wydarzeń”*.

Obydwaj bracia upominali się o wydanie im jako jedynym najbliższym krewnym orderu Virtuti Militari nadanego ich siostrze Annie oraz dyplomu orderowego.

Źródła:

CAW, syg. POW-KN 3-443 (pismo Jerzego Węgrzynowskiego do MSWojsk. w sprawie orderu i dyplomu orderowego po siostrze Annie, kwit na podania o nadział ziemi na Kresach Wschodnich oficerów i szeregowców z POW na Wschodzie); VM 47-3729; KN 9.X.1933 r. (Anna Węgrzynowska); ap 3331; odrzuc. 4.IV.1933 r. (Eugeniusz Węgrzynowski); ap 7018, 14885; prac. cyw. 759 (Jerzy Węgrzynowski); KN 9.X.1933 r. (Janina Holecka).

Dz. Pers. MSWojsk. Nr 1 z 4 stycznia 1923 r.

Ziemiański I., Praca kobiet ..., s. 90, 100, 178-179, 211, 215, 219-220, 228.

Węgrzynowska Anna (1899-1920), ps. „Maria Dłuska”, Karła Scholz”, wywiadowczyni w Odessie KN III POW Oddziału II Naczelnego Dowództwa WP, rozstrzelana w Odessie; malarka.

Anna Węgrzynowska urodziła się 18 V 1899 w Odessie. Była jednym z pięciorga dzieci Bronisława, kapitana rosyjskiej czarnomorskiej floty handlowej, i Marii z d. Miller. Jej ojciec, Bronisław Węgrzynowski, był siostrzeńcem gen. J. Sowińskiego, bohatera powstania listopadowego. Matka posiadała własność ziemską koło Mersyny w Turcji. Anna po ukończeniu gimnazjum studiowała malarstwo w Warszawie.. Mieszkała na Żoliborzu przy ul. Krasieńskiego 18.

W lipcu 1919 w Odessie została członkinią KN III POW pod ps. „Maria Dłuska”, Karła Scholz”. Wielokrotnie wykonywała najtrudniejsze zadania polegające na zatrudnianiu się w wojskowych instytucjach sowieckich i ukraińskich. Gdy w styczniu 1920 Armia Ochotnicza gen. Denikina opuszczała południe Rosji i Odessę, a do miasta zbliżali się bolszewicy, Anna, mimo świadomości zagrożenia, zgłosiła chęć pozostania i dalszego działania. Zajmowała się obserwacją wywiadu rosyjskiego i niemieckiego na terenie Odessy. Prowadziła także komórkę paszportową specjalizującą się w podrabianiu blankietów i pieczęci instytucji sowieckich. Latem 1920 pełniła funkcję kierowniczkę Wydziału Politycznego Okręgu. Mieszkała wówczas przy ul. Koblewskiej jako Anna Borysówna, malarka portrecistka. Anna została aresztowana przez Czeka dn. 20 X 1920 wraz z matką, dwiema siostrami, stryjem i członkami całej komórki wywiadowczej. Aresztowania zostały spowodowane przez prowokatora Wołkowa. Władze sowieckie, posiadając niezbite dowody pracy Anny w POW, starały się torturami fizycznymi i psychicznymi zdobyć informacje o organizacji pracy na terytorium Rosji. Poddana bardzo ciężkiemu śledztwu, nie zdradziła nikogo. Została rozstrzelana w nocy z 29 na 30 X 1920.

Anna Węgrzynowska Dekretem Naczelnika Państwa i Naczelnego Wodza z dn.17 V 1922 (Adj. Gen. L. 13391/VM) została pośmiertnie odznaczona Orderem Virtuti Militari V klasy (l.k. 7954). W dn. 9 X 1933 została pośmiertnie odznaczona także KN. Przewodniczący Rady Komendantów POW na Wschodzie H. Józewski w *Memoriale w sprawie odznaczenia śp. oficerów i żołnierzy POW rozstrzelanych przez władze sowieckie* napisał : *Oderwani od Kraju, skazani na walkę, w warunkach terroru pełnili Peowiacy (...) żołnierską służbę zaznaczoną szeregiem czynów, świadczących o odwadze”.*

Matka Anny i jej dwie siostry zostały także rozstrzelane 29 X 1920 w wyniku represji stosowanych przez władze sowieckie wobec członków rodziny.

Do POW należeli także bracia Eugeniusz i Jerzy. Uniknęli aresztowania, byli bowiem w tym czasie w WP.

APAK, T. 3075/WSK; CAW, VM 47-3729, ap. 3331; GISZ (Biuro Kapituły Orderu VM), sygn. I.302.17.58, k.68, poz. 103; POW- KN 3-443; Dz. Pers. MSwojsk. nr 1 z 4 I 1923 ;

Filipow K., *Order VM 1792-1945*, Warszawa 1990, s. 115; Peplowski A., *Wywiad w wojnie polsko-bolszewickiej 1919-1921*, Warszawa 1999, s. 132,135,172, 185 ; Wesołowski, *Order VM...*, s. 354, 515; Ziemiański, *Praca kobiet...*, (zdjęcie) passim.

52 E
D.W.
2 P mała + miasto
Kompilacje przez D.K.
I/1/15
no
WĘGRZYNOWSKA Anna (1897 lub 1899-1920), ps. "Karla Schulz", „Anna Borysówna”, „Maria Dłuska”, wywiadowczyni w Okręgu Odeskim KN III POW do Oddziału II Naczelnego Dowództwa WP, aresztowana przez CzeKa i rozstrzelana

Anna Węgrzynowska urodziła się 18 V 1897 lub 1899 w Odessie jako jedno z pięciorga dzieci Bronisława i Marii z d. Miller. Po ukończeniu gimnazjum kontynuowała naukę w szkole malarstwa i rysunku.

Od 1 VII 1919, jako „Karla Scholz”, „Anna Borysówna” także „Maria Dłuska” pełniła służbę wywiadowczyni odeskiej placówki w Wydziale Wojskowym Komendy Okręgowej KN III POW do Oddziału II Naczelnego Dowództwa WP. Gdy w styczniu 1920 dokonano reorganizacji i redukcji pracowników placówki z powodu spodziewanych represji wobec członków POW ze strony ACz. i zbliżającej się sowieckiej okupacji, Anna była jedną z pięciu osób decydujących się na pozostanie w Odessie, mimo iż wcześniej współpracowała ze sztabem „białej” Armii Ochotniczej gen. A. Denikina. Jako malarz portrecista mieszkała w Odessie pod nazwiskiem Anna Borysówna. Zatrudniała się w centralnych sowieckich instytucjach wojskowych i ukraińskich, skąd przekazywała niezwykle cenne informacje o pracy wywiadu niemieckiego i sowieckiego na terenie Odessy. Prowadziła także komórkę paszportową, specjalizującą się w wyrabianiu nielegalnych dokumentów i pieczęci instytucji sowieckich. Latem 1920 pełniła funkcję kierowniczkę Wydziału Politycznego Okręgu. W październiku 1920 Anna wraz z członkami całej komórki wywiadowczej została aresztowana przez CzeKa na skutek prowokacji. Władze posiadając niezbita dowody jej pracy w POW, starały się torturami fizycznymi i psychicznymi zdobyć informacje o organizacji pracy na terytorium Rosji. Poddana ciężkiemu śledztwu, nie zdradziła nikogo. Została rozstrzelana 29 X 1920 wraz z pozostałymi aresztowanymi.

Anna Węgrzynowska Dekretem Naczelnika Państwa i Naczelnego Wodza z 17 V 1922 (Adj. Gen. L. 13391) „za nieskazitelną pracę pełną trudu i bezwzględnej odwagi, wobec bohatercko poniesionej śmierci, jako żołnierz POW na placówce” została pośmiertnie odznaczona Krzyżem Srebrnym Orderu Wojennego Virtuti Militari z nr. krzyża 7954. Dekret został ogłoszony w Dz. Pers. MSWojsk. nr 1 z 4 I 1923. Została także pośmiertnie odznaczona KN (1933).

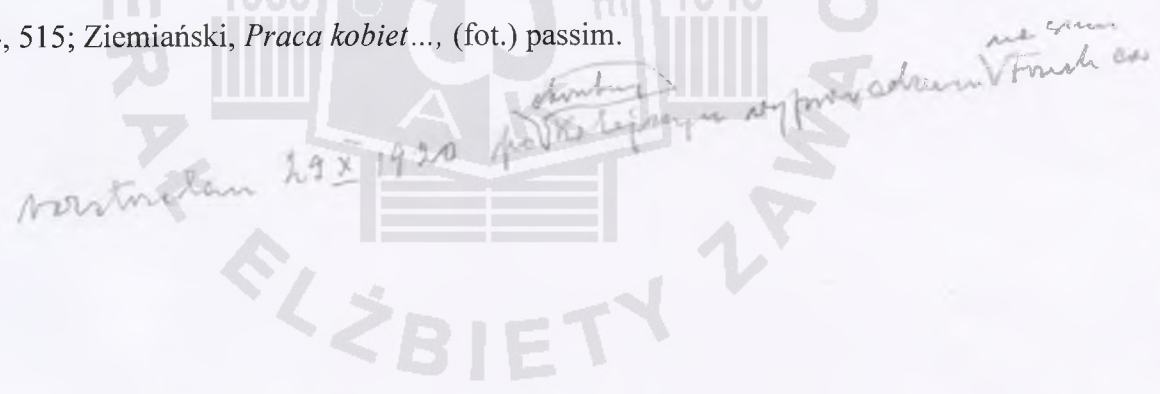
Przewodniczący Rady Komendantów POW na Wschodzie H. Józewski w *Memoriale w sprawie odznaczenia (...) śp. oficerów i żołnierzy POW (...) rozstrzelanych przez władze*

V Komendy Okręgu KN III POW do Oddziału II Naczelnego Dowództwa WP

sowieckie napisał : *Oderwani od Kraju, skazani na (...) walkę, w warunkach terroru pełnili Peowiacy (...) żołnierską służbę zaznaczoną szeregiem czynów, świadczących o odwadze*".

Ojciec Anny, Bronisław Węgrzynowski, był synem powstańca styczniowego zesłanego na Syberię i siostrzeńcem gen. J. Sowińskiego, bohatera powstania listopadowego, [kapitan rosyjskiej czarnomorskiej floty handlowej] Matka Maria posiadała własność ziemską koło Mersyny w Turcji. Aresztowana wraz z Anną i dwiema jej siostrami, rozstrzelana razem z córkami 29 X 1920. Brat Eugeniusz (1877-?), w czasie I wojny podoficer w carskiej marynarce wojennej, od 1917 w 7 pułku ułanów III Korpusu Polskiego, żołnierz POW, uczestnik wojny polsko-bolszewickiej, po wojnie agronom. Brat Jerzy, w czasie I wojny oficer 776 szadryńskiego pułku piechoty carskiej armii, w 1919 adiutant Okręgu Odesskiego POW, uczestnik wojny polsko-bolszewickiej, po wojnie od 1923 mieszkał w Paryżu.

APAK, T. 3075/WSK; CAW, VM 47-3729, KN 9 X 1933 (A. Węgrzynowska); ap. 3331, 7018,14885; GISZ (Biuro Kapituły Orderu VM), sygn. I.302.17.58, k. 68, poz. 103 (M. Węgrzynowska); POW-KN 3-443; Dz. Pers. MSWojsk. Nr 1 z 4 I 1923; Filipow K., *Order VM 1792-1945*, Warszawa 1990, s. 115; Peplowski A., *Wywiad w wojnie polsko-bolszewickiej 1919-1921*, Warszawa 1999, s. 132,135,172, 185 ; Wesołowski, *Order VM...*, s. 354, 515; Ziemiański, *Praca kobiet...*, (fot.) passim.

Biogram oprac. przez E2, E. Skerstek i D.K. do III t. "Stowmike VM kobiet"

I/2 Dokumenty dotyczące osoby relatora

- Materiały z Centralnego Archiwum Wojskowego, 1937, rkps, kopia,
k. 4, s. 1-4

AW, VM = 47-3729 Anna Wasyngrowicz. I/241
ż. p.

Kuchaburka
L.K. 7954.

W. Dolecki, 1899.

C. Broniatowa: Mami z Milleniu

30.01.1937.

het Rima Kupitky VM pmt. Sobolka
puzta do Eugenium Wasyngrowicz
zmm. Hancenice pow. Linnice
Order woj. VM V kl. m. 7454 z kwit.
pego wotny odn. za cypu w P.O.W., KN. III.

John. Dekretow Nam. Wodn
L. 13391 / V.M. z dn. 17.V.1977.

W mmm z 9.11.1937. het jej Angemur
pim, ze me mojt utalno jej zmtaj slaby wosh.

Z Y C I O R V S

" Sp. Anna Wasyngrowicz byda wotny kapitan
mamyntki Broniatowa Wasyngrowicz i Mami
z Milleniu, byda was wmytliche 5000 : 3 siostry
i 2 braci - Sp. matka Anna wychowana w tradycjach
mamynt, zdmuchala od najmłodszych lat ogromne
zainteresowanie do muzyki, a w niezapomnieni do mysmu
tak slabe, ze po ukonczeniu gimnazjum Sp. Roshica
odslala jz do sluby malowstwa i mysmu, gdzie wykonal

kolosalne zdolności i niewiarygodny talent.

12/2

Gdy podczas wojny mury funkcjonowały w Oblewie
normalne podległości organizacyjnej, niechciał mieć
z całym poświęceniem pracował w nich odwołując się
ostatkiem z całym poświęceniem pracy w P.O.W.
Na jednym porachieniu bolniewskim pnieł się pod stół
mających stryżym sukrem, by tylko zobaczyć potrzebne
wiadomości.... Wyjechał w końcu przez prowokatora,
wrócił wam z całym rokiem orientowania i wam
z całym rokiem wstrzelano.

Od nas mamy wiadomości s.p. Julii Stuskiej,
siostry Matki, którą my zawsze uważaliśmy inne
mieszkańca w paru słowach opisy ostatecznie ich chwile:
Gdy myśli zbliżyć dla dokonania ekzekucji
weszła pierwsza Anna by była ze mną, Anna
wtedy miała Matka przenie o ostatecznym brzo-
stwierdzeniu.... Wyjechał... wstrzelali, następną
weszła druga siostra, ta także miała Matka,
Matka jest brzościarni... poma... wstrzelali, w końcu
po ³ siostry i ta także matka jest brzościarni...
wyjechał... wstrzelali. Ostatnio wypracowali Matka...
... Tu trzeba dodać, że ta cała ta scena odbyła się
bez jednej Tury siodła: tylko obecni współwizjoner
Tępori dnia wstrzelali i narecy s.p. stryja
Klemensa w zamyślowaniu.

Ja w tej podziwuję i bunt mój Język wieszam i
strębić w WP odobnikami. Jako mój
obaczam ~~z~~ s.p. siostra Anna była wiotką
sceny i wzięła natychmiast o wielkiej urodzie.
Jako charakter: wyjechał dla innych nie dla siebie,
to był jej za technicy upi chwałki.

Maginiszta jako sytka, wzdaje się Ojczyźnie
to co miała najdrożego - sytka.

Ciesi się Pani !

but Amy Wasyngton

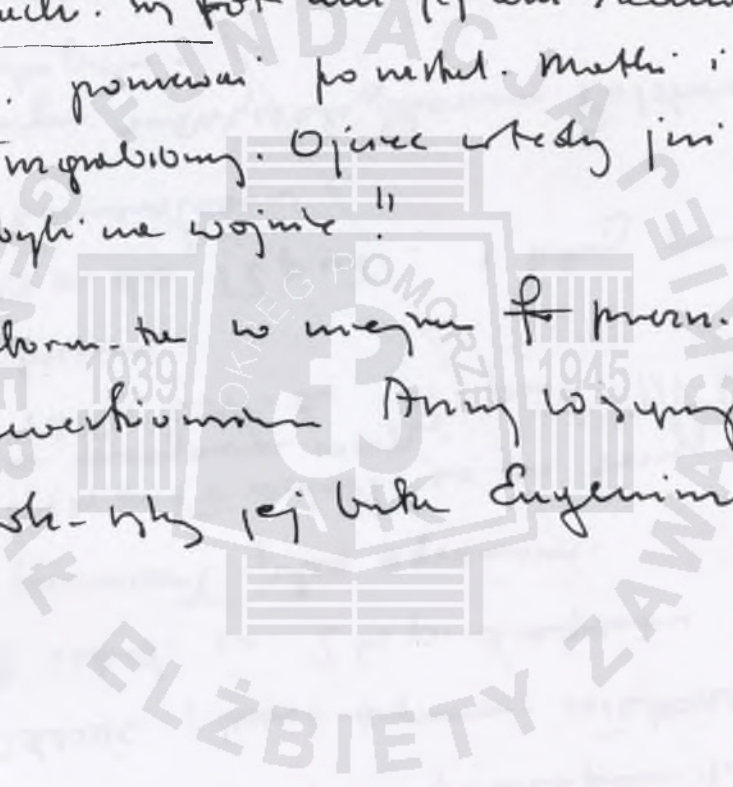
em. por. 12 pułk. ut. ^{Podolska} ^{Grodzka}

lutego 3 1937r.

Wież such. w fot. ani jej ani zjednem wotum.

"Budu fot. powiewa po nich. Matki i 3 wot
dom wotki maginiszty. Ojciec wtedy jini me syt.
On i but byli me wojnie."

(Yubom. ta w megnie f. prawn. me fot.
w kwerkiomni Amy Wasyngton
dole - by jej baka Eugenium)

1. 2. 1954 / WSK - 412 / 02

1/2/4

Kat. CAW.

s.p. Wspomnienie Anny
młodości

18. V. 1897. Odessa

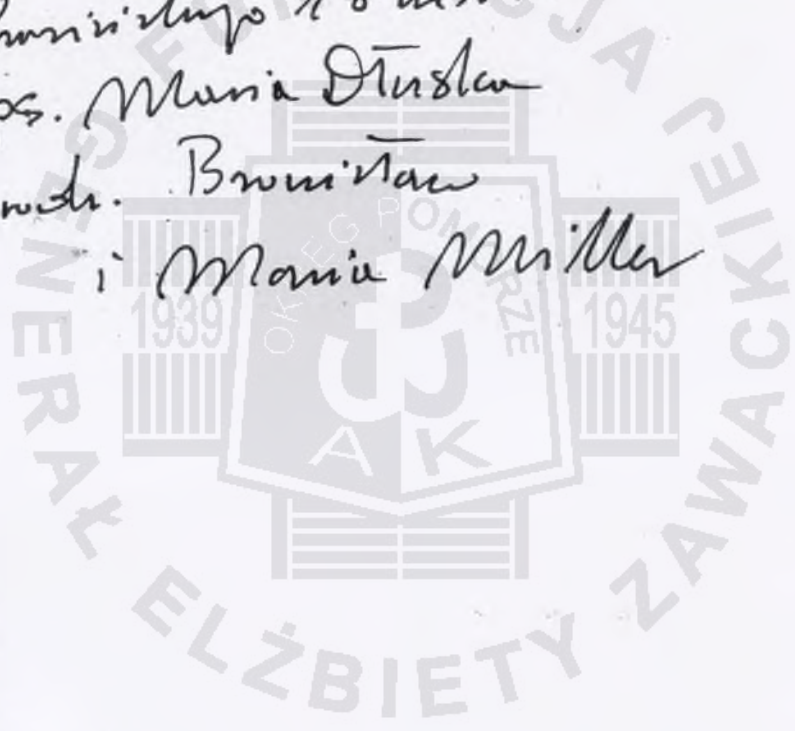
adv. W-wa Zalsbor

Kruszitskogo 18 m 145

ps. Maria Dżurka

im. wzd. Bronistaw

i Maria Miller

CAW, KW 9.X. 1933.

Wspomnienie Anny
ps. Maria Dżurka
18. V. 1897. m. Odessa

adv. W-wa Zalsbor

ul. Kruszitskogo 18 m 145

c. Bronistaw

i Maria Miller

III / 1 Materiały dotyczące rodziny relatora

- Materiały z Centralnego Archiwum Wojskowego dot. Eugeniusza Węgorznowskiego (brat) i Józefa Węgorznowskiego (brat), 1933, rkps, kopia, k. 6, s. 1-10

AW, a.p. 3331. Eugeniusz Waszyński

nr. 23. XII. 1897.

12 p. ut. podolstkich.

Opisnie w nr. 1426 - wybitny spier w uolr. CKM.

umien. w ppur. - 1422v.

III/1/1

nr. Odruca. 4. IV. 1933.

Nr. nr 5. 01. 78. w Wasylówce pow. Tyraspol
Gim. w Odessie, kurs. agron. w Lubonie.

1897-9 ochot. w 24 p. dragoonów Lubianstkich.
Pocem pracował jako agronom.

w 1. 1914 - 17 ochot. w av. wojni. jako podolstkich
w ^{w wojnie} XII 1917. wst. do 7. pułk III Korpusu WD.
jako plutonowy.

w 1920v. do 12 pułk. z tego pułk
wojny z bolszewikami.

Był jednym z organizatorów "Domu Polstkich"
w Sewastopolu.

w Miemnowe woj. odob. samostrowy.
pułk bandytami i bolszewikami. (XII. 1917.)

w styczniu 1918r. wst. w Miemnowe
do 7 p. ut. (potem 12. p. ut.).

Po wojni. III Korpusu po me dupi twary odst. samost
w Miemnowe.

w 1920v. po woj. umierał pułk 90 pp WD
wstąpił ponownie do 12 p. ut. (st. 7. p. ut.).

Obecnie agronom w Hancenicach

Sam po wyjściu z pułki na emeryturę
począł w org. strzeleckiej; jako vice, a nast. prezes
ZS w Legionach Honorowych.

Matka z 3 siostrami za prz. słu. Polak.
m. białe.

Arb. ewidencyjny..

W Inst. Agronomicznym w Tabore w 1902r.

Gimn. w Odessie ul. w 1899.

Juniona wołna - Bronnie i Muma 7 Łukaszewice

→ wnie pogo - ciska dr. med. Wojna

streci - Stanisław 1906

Tadeusz 1909

Bohdan 1914

Niemiec był atak. w 1914r. roku zajęte
przez bandy z przew. gen. leśnicz. Sierbatowej
w której było 40000 wiańców i synów.

Alfred Zuhowski ul. w 1914r.

Miejscu:

Matka posiada ziemie (cała Messyna)
w Turcji

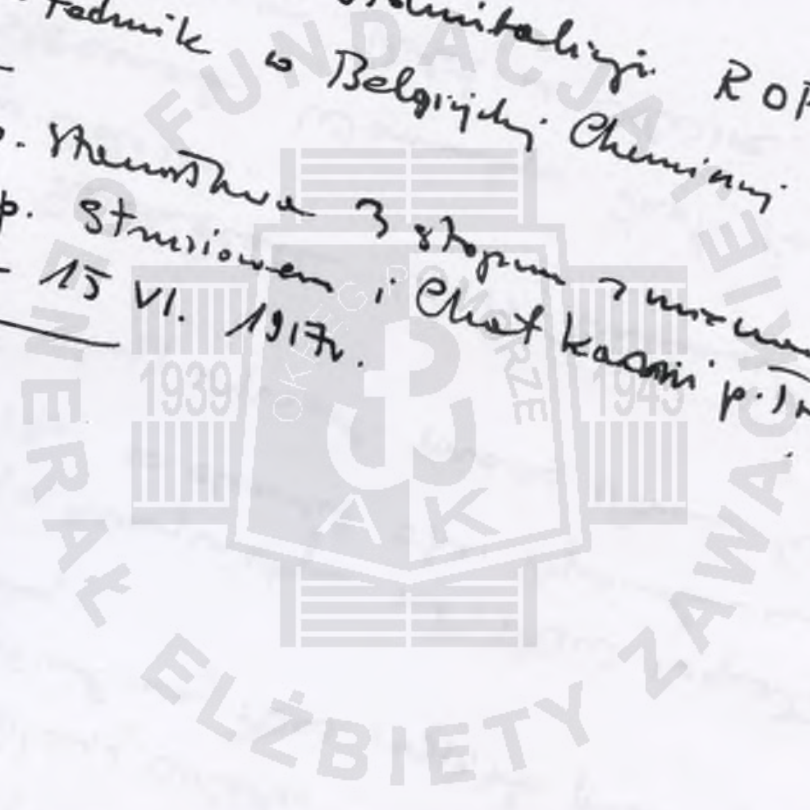
1914-16. - na Polt. w lwow. Udzeln.

Poniew - technika w Administracji ROPiT w Odesie.

1915-16. - technik w Belgii; Chemii; Fabr. w Odesie.

Urod. św. Męczennica 3 stopnie 7 minutami
za bierzą p. Strasiowem i Chet kasmii p. Terebowoy.

10. VI - 15 VI. 1917r.

C. A. W., numer. cyfrowy. 759. Wypisany z archiwum Yung.

III/1/8

Pseud. w U. - Gen.

w. Odessa 1. III. 1896.

Kabolek.

S. Bronnina i Marii z Milleri.

Oficer był kapitanem floty handlowej.
Matka mieszka obecnie w Odessie.

uk. Służby Rezerwy i Zakończony w Odessie.

2 kursa w Warnowa, a 3 w Odessie w Politech.
Kawaler

Zawisł przed wstąpieniem do wojska - student, technikum
w mechanicyde warstwach.

Oficer przedłużał pełen dowództwa kompanii
operacyjnej adiut. batalionu.

Zajm. stanow. w U. - Cz p f Adji KUC I

Czas pobytu w w. wojny. - od IV 1916r. do lutego 1918r.

Wyknt. wojny. - 2 szkoły chorążych w Odessie
kierowy obrony garowej.

Pobyt poza stacją - od 1918r. jest studentem
Politech. Odesskiej.

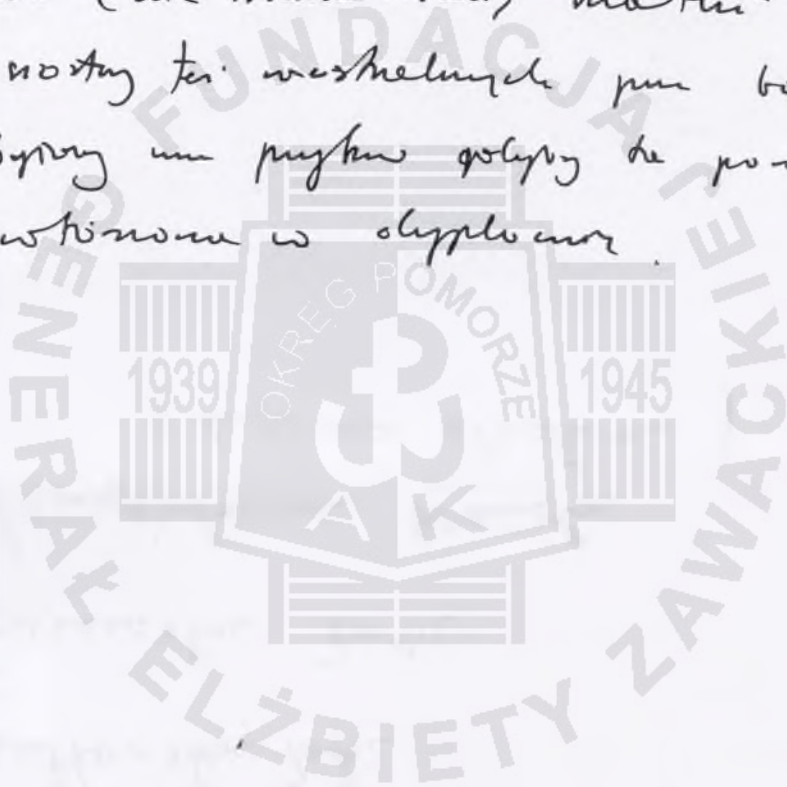
Języki - polski, rosyjski, francuski, niemiecki.

W wojnie zajmował się topografią.

Język Wsyrzymski, Bydgoszcz, ul. Łódzka 11.
w dn. 8.01.1923.

do mojego ojca M S W. i s.
pysłałem mu jako jedynemu najbliższemu
krewnemu orol. V k i s. i s. p. w.
po mojej stronie Wsyrzymski.

Jednocześnie proszę o spróbowanie pomocy
w imieniu (moja matka - inna matka - lub
starszej matki tej. w szczególności przez botanicznego)
głównie bynajmniej nie przyjąć głębiej do pomocy
była powstanie w s. p. w.

CAW, POW RIV 3 443

Książka na podstawie o urodzinach
na Kremlu Wsch. i innych i innych. → POW
na Wschodzie.

Por.

- 16) ppov. W 3 gromadzie. Yenny
- 33) Kono pacha Mania
- 82) Gnatkowska Zofia
- 93) Larowska Zofia
- 100) Kungertowa Wanda
(do piśmie odwołaniem)

T. 3075/WSK

POW

WĘGRZYŃSKA Anna

ps. „Kawala Schulz”

„Anna Borysdowa”

„Maria Dłuska”

I Nazwiskowe karty informacyjne

i

T: 30 75 | WSK

UM

POW

WĘGRZYŃSKA Anna

ul. 5, nr. 7954, 1992.05.17

Łob. P. Pestowski Order Virtuti Militari
i Jego Kawalerowie.

Helmer Press, Miami, Florida, USA
Str. 354, 1992.

6.10.99

Ziemian'ska Jemecy
"Prace kobiece w POW-NSchod"

Ś. p. ANNA WĘGRZYNOWSKA.

Współpracowniczka placówki Odeskiej P. O. W. ś. p. ob. Anna Węgrzynowska (Karol Scholz) odznaczyła się wybitną energią w czasie drugiej okupacji bolszewickiej m. Odesy. W lecie 1919 r. od dnia 1.VII. rzeczywisty czynny członek P. O. W., wywiadowczyni o dużej inicjatywie i bezwzględnej odwadze. Przy każdej ze zmieniających się władz zajmowała zgodnie z potrzebą stanowiska w centralnych instytucjach wojskowych nieprzyjaciela (Armja Czerwona) względnie wojsk obserwowanych (Armja Denikina) dając ogromny zapas materiałów pierwszorzędnej wartości. Podczas ostatniej okupacji Odesy przez władze sowieckie wskutek własnego żądania pozostała na niebezpiecznej placówce, kierując się li tylko ideowymi względami, wierząc, iż praca jej, aczkolwiek szczególnie przy bolszewikach z powodu bliskiego kontaktu uprzedniego ze Sztabem gen. Denikina ryzykowna i niebezpieczna, da pewne wartości przy ostatecznej akcji Wojsk Polskich na froncie sowieckim. W czasie naszej zwycięskiej ofensywy, jak również w czasie odwrotu Wojsk z Ukrainy, z niespożytą energią pracowała, przynosząc duży pożytek akcji wywiadowczej.

Aresztowana w składzie placówki Odeskiej w październiku 1920 r., badana wielokrotnie, pod żadną z gróźb i tortur nie wydała tajemnic Jej powierzonych, pamiętając do ostatniej chwili o ciężkiej na Niej odpowiedzialności, godnie poniosła śmierć w imię dobra Ojczyzny.

Wobec powyższej nieskazitelnej pracy, pełnej trudu i bezwzględnej odwagi, wobec bohatersko poniesionej śmierci, jako żołnierz P. O. W. na placówce — stawiam wniosek o odznaczenie ś. p. Ob. *Anny Węgrzynowskiej* ornerem „Virtuti Militari“ V kl.

i

VM

POW

WĘGRZYŃSKA Amme

- odznaczona posmiertnie VM ze
udzieli w POW

Job. Filipow K., Order VM 1982-1945, W. we 1990,
s. 115

sk. 1104

FUNDACJA

Niemal rok trwały represje skierowane przeciwko członkom POW na terenie Odessy. W styczniu 1920 r., wraz z opuszczeniem południowej Ukrainy przez wojska Armii Ochotniczej gen. Denikina, dokonano redukcji personelu POW, który miał prowadzić działalność pod okupacją bolszewików. Postępowanie ich w stosunku do Polaków było już powszechnie znane i dlatego decyzja o pozostaniu w Odessie świadczyła o odwadze i poświęceniu. Nie opuściło miasta pięć osób: Karol Łastowski, Anna Węgrzynowska, Janina Holecka, Konstanty Zalewski i Stefan Czarniecki. Grupa ta zorganizowała starannie zakonspirowaną placówkę wywiadowczą i przekazywała informacje do oddziału II NDWP. Działalności tej towarzyszyły nasilone represje sowieckiego aparatu bezpieczeństwa. Utworzono organizację prowokacyjną do walki z „żywołem polskim”. Dzięki posługiwaniu się prowokacją, CzeKa aresztowała wkrótce kilkudziesięciu Polaków, których rozstrzelano. Mimo aktywnej penetracji środowisk polskich, czekiści dopiero po ośmiu miesiącach wykryli placówkę KN-III. Na początku października 1920 r. zostali aresztowani: komendant placówki Karol Łastowski, ps. „Życki”, i jego współpracownicy; Janina Holecka, ps. „Maria Dunin”, Anna Węgrzynowska, ps. „Karol Szolc”, Stefan Czarniecki i Konstanty Zaleski⁸⁴. Prowadzący śledztwo dysponowali dowodami, że grupa ta należała do POW, jednak podczas przesłuchań nie zdołali uzyskać informacji o innych członkach organizacji. Wszyscy zginęli 29 X 1920 r. -S 185-

Represje A "Wymiar w wojnie
pol. bolsz. 1918-1920, w-wie 1933

UM

POW

WĘGRZYŃSKA Amme

ps. "Kerle Szalc", "Amme Bongswme"

- wkładzie w skład komendy okręgowej Terenu Czernomorskiego w Odessie i Kmyptomiu KU - III CAI w 1920 r.; wykonywała najważniejsze zadanie wywiadowe. Zajmowała się obserwacją działalności wywiadu rosyjskiego i niemieckiego me

Zob. Peptom'ski A., Wywiad w wojnie pol. - bolsz.
1918-1920, W-wa 1999, s. 132, 135, 172, 185
verte

D.kw. 1005

terenie Odessy. Ponadto prowadziła komórkę
peszportową, specjalizującą się w podrobieniu
blankietów i pieczęci instytucji sowieckich." - s. 132
- była kierowniczką wydziału politycznego
14X 1920 r. 1, była zameldowana w Odessie
przy ul. Koblewskiej 13 jako Anna Bony-
sowa 1939 występowała jako meler
portrecista - s. 135

Anna Węgrzynowska, ps. „Karla Scholz”, była początkowo współpracowniczką placówki KN-III w Odessie. Latem 1919 r. została członkiem POW. Wykonywała wielokrotnie najtrudniejsze zadania polegające na zatrudnianiu się w wojskowych instytucjach sowieckich lub ukraińskich. Na własną prośbę pozostawała w zajętej przez bolszewików Odessie, przekazując informacje o sytuacji wojskowej i politycznej w tym mieście. Po aresztowaniu w październiku 1920 r. przez CzeKa, nie ujawniła spraw organizacyjnych, mimo stosowanych przez bolszewików tortur i gróźb.

S. 142-173

T: 3075/WSK

+ W Szymonowski

Anna

[Symbole VII. W Szymonowski Anna + W Szymonowski]

WS/102

1920

1. N

2. I, ps.

3. ur.

4. st.

5. Org.

6. przydz.

Pow KN3 O/1922.17.05

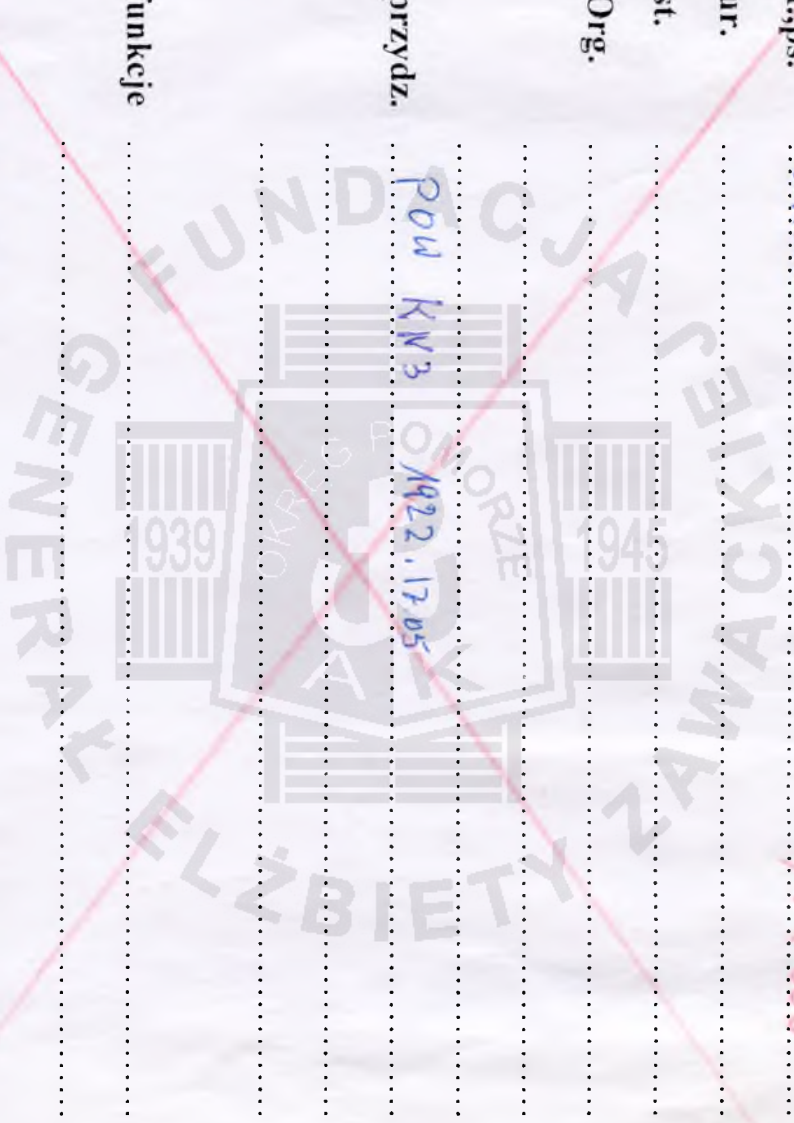
7. funkcje

8. nr

7954

9. źr.

Wzrost 5 5/5 + 354

1. Węgrzynowska Anna, Obywatelka, 7874, PON, 1922.17.05. s. 354, 515.

została liczt 77 Kowalewski Chrup 52) D2. Pows. M5 Wojew. Nr 1 z dn 4 I 1923 - ministerstwo

WĘGRZYŃSKA Anna

